

Till Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Diarienummer Ku2023/01093

Remissvar från riksorganisationen Hela Sverige ska leva
2024 03 27

Kultursamhället - utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun

Yttrande över remiss - SOU 2023:58

Hela Sverige ska leva har av Kulturdepartementet beretts tillfälle att avge yttrande över ovanstående remiss. Hela Sverige ställer sig i huvudsak positiv till utredningens ambitioner kring att bättre uppnå målen om kultur i hela landet och breddat deltagande.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva anser det utmärkt att det har kommit en heltäckande utredning som ser över ”kultursamhället”. Redan 2018 gjorde Hela Sverige en Balansrapport¹ om kulturen som klart konstaterade att den statliga finansieringen av kulturlivet gynnar storstadskommuner, medan andra kommuner och regioner får kompensera för detta genom att satsa mer på egna medel. Den ojämna resursfördelningen påverkar såväl medborgarnas tillgång till kultur som konstnärernas möjlighet att själva välja bostadsort.

Folkhögskolorna och civilsamhällesorganisationerna arrangerar utbildning och evenemang i hela landet vilket delvis uppväger det ojämna utbudet. Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin årliga lägesbedömning 2022 att förutsättningarna för att delta i kulturlivet skiljer sig så pass mycket över landet att regeringens mål inte kan sägas uppnås.

Det kan vara svårt att uppnå jämn fördelning men däremot går det att sträva mot att få ett så rikt kulturliv som möjligt i hela Sverige. För den ort som redan har teater, opera och konserthallar gör det kanske varken till eller från om det kommer en till teater. Men för en ort där inget av detta finns, gör ett stopp av en turnerande teaterföreställning stor nytta.

Som kultursamverkansmodellen fungerar idag bidrar den inte till ökad tillgång till kultur i landsbygderna i hela landet, utan koncentrationen av kultur till de större orterna i varje region finns kvar. Det regionala inflytandet över kulturmedlen har ökat i och med kultursamverkansmodellen, men det har inte gett någon effekt på den geografiska fördelningen av kultur inom regionerna.

I de flesta regioner går merparten av medlen till kultur som är stationerad i de största orterna i regionen, vilket ofta är där institutioner som länsteatrar och läns museer. I många fall turnerar produktionerna som finansieras av medlen, men inte alltid. Det har kunnat konstateras att den svenska portalparagrafen om medborgarnas delaktighet och tillgång till kultur inte riktigt har blivit bättre av modellen. Pengarna och kulturen har inte nått ut i hela Sverige, de kulturovana medborgarna, de utsatta områdena, de glesa landsbygderna och så vidare.

---

¹ Balansrapport 1 Kultur i hela landet, Hela Sverige ska leva 2018

Detta samverkansförhållande lyfts särskilt av utredningen. Olika initiativ kring nödvändigheten av nytänkande och behovet av kulturpolitiska reformer inom den nationella kulturpolitiken, har återkommit ända sedan 1974 års kulturpolitik såg dagens ljus. Den statliga reformtakten har inte varit följksam i motsvarande grad. Rådande kultursamverkansmodell kan tyckas vara en modern anordning. Den nuvarande modellen faller tillbaka på den tidigare Ansvarsutredningens ställningstagande. Därför är det med viss tillförsikt Hela Sverige sett fram emot att kultursamverkansmodellen nu på detta sätt fått en genomlysning.

Kultursamverkansmodellen har nu passerat 10 år. Under sin livslängd har modellen varit föremål för omfattande diskussion och blivit genomlyst vid ett flertal tillfällen, bland annat av Riksrevision och riksdagens kulturutskott. Det är därför välkommet att utredningen, i sitt ställningstagande nu tydliggör behovet av reformer inom kulturområdet och ger exempel på strategiska vägval. Insatser/reformer som på lite sikt kan leda till friare samverkansformer mellan de olika styrande nivåerna och därigenom ökad kulturpolitisk dynamik. Där såväl regionernas som alla kommuners roll och uppgift som reell samverkanspartner behöver förtydligas och ges förenklade spelregler.

Utredningen Kultursamhället är omfattande i sina svep över det kulturpolitiska fältet, ett erkänt komplext område som ställer höga krav på navigeringsfärdighet. Utredningen i sin helhet är svärfångad. Hela Sverige väljer därför att yttra sig över några av de delar som vi ser som konkreta insatser och som kan ge relativt snabba avtryck i ett utvecklat kultursamverkanssystem.

Utveckla vertikala samverkansförhållande

Förslagen öppnar för nya former för samspel och relationer mellan stat och kommunal nivå – en förstärkt vertikal samverkan enligt utredningen. Exempelen - så som de hanteras i utredningen - ligger utanför de direkta förslagen till förändringar i förordningar men väl som möjliga eftersträvansvärda konsekvenser. Utredningens inriktning och starka vilja att öka dynamiken på spelplanen för den nationella kulturpolitiken är välkommen och bådar gott. Tydligheten i utredarens förslag kring att samspelet mellan stat regioner och kommuner är i behov av en systemisk förändring är rätt fångat – det räcker inte med nya och eller förändrade och ibland väl differentierade modeller för tillfälliga projektstöd. Vi behöver hitta verksamma strategiska samverkansformer mellan kommun, stat och region. Att gå ifrån en hierarkisk horisontell relation till att utveckla vertikala samverkansförhållande så som utredaren beskriver, är ur ett vårt perspektiv välkommet.

Konkreta förslag behövs

Inom ramen för den statliga uppgiften behöver regeringen också utveckla sin kravställning på statliga myndigheter, med utgångspunkt från utredarens förhoppningar i betänkandet. Hela Sverige menar att för att kunna fungera och ge vägledning och avtryck i en kulturpolitisk vardag, behövs konkreta förslag. Den kulturpolitiska viljan och dess ansatser behöver helt enkelt tydliggöras. Betänkandet spänner över flera sakpolitiska områden vilket visar hur sammanvävd och komplicerad den kulturpolitiska uppgiften är. Det är ett välkommet angreppssätt. Kultur är en del i helheten, något integrerat och sammansatt. Sättet att beskriva är utifrån ett kulturpolitiskt perspektiv väggörande, till skillnad från förenklingar och besvärande högt tonläge kring enskildheter. I den fas frågan nu befinner sig måste det kanske vara tillåtet med otydlighet i processkedjorna. Men i nästa skede av processen blir det centralt för utgången att man landar några avgörande vägval och gör tydliga

prioriteringar ur den bukett av idéer och uppslag som betänkandet. Det är ju först då som konsekvenser kan spåras på riktigt och i något fall kanske pareras, om så skulle vara önskvärt.

Ett Sverige som genomsyras av kultur – medel måste tillfogas till det

Utredningens vision är ett Sverige som genomsyras av kultur. Utredningen vill vidga kulturbegreppet och inkludera arkitektur och gestaltande livsmiljö och utredningen vill att skolan ska vara en strategisk resurs att nu ut med kultur till alla barn och unga.

Hela Sverige ställer sig i stort bakom inriktningen på utredningen, men vill komma med följande kommentarer och förslag. Eftersom utredningen inte föreslår ytterligare medel till modellen är det svårt att se att den kan utvecklas vidare. För att hela Sverige ska få del av kulturen bör modellen kompenseras med ytterligare medel till att:

- Det är bra att kommunerna involveras. Utredning tror att genom att ta in kommunerna når de ut i hela Sverige, men det är inte självklart att de når ut i landets mindre orter och landsbygder.
- Alla kommuner garanteras med att få resurser så att de kan ges möjlighet att delta. Man glömmar här de mindre kommunernas kompetens, kapacitet och ekonomi att delta i utvecklingen av kultursamhället.
- Säkra att civilsamhället, där Bygdegårdarna och Folkets hus och parker, studieförbund och hembygdsrörelsen med flera får mer resurser för att nå in i hela landet till det fina grenverket som landsbygden är, det som finns utanför regioncentra och kommuncentra och att det garanteras mer resurser.
- Öka resurserna till distribution till hela Sverige genom att komplettera med att återbygga de olika Riksorganisationerna på nationell nivå (Riksutställningar, Rikskonserter och en förstärkt Riksteater) för att få ett vitt förgrenat arrangörsliv som har förmåga att genomföra arrangemang i hela Sverige.
- Förstärk folkbildningens roll att föra ut kulturen över hela Sverige i varje bygd.

Stötta flera former av kulturverksamhet

Den statliga modellen för kulturverksamheten bygger på en hög grad av professionellt deltagande, men i en regional och lokal kulturverksamhet måste också semi-professionalitet och amatörverksamhet stödjas, uppmuntras och utvecklas. Det behövs strukturer, former och kunskap om behov, förutsättningar och möjligheter, för att de samverkande aktörerna gemensamt hittar arbetsmodeller för samhandling, samråd och samarbeten. Att kulturverksamhet formas av och deltar i förandet av sitt samhälle och sin tid är lika självklart som det är uppfordrande. Inte minst ställer det särskilda krav på den offentligt finansierade kulturverksamheten. Den måste finnas mitt i samhället och bland människor, på konkreta platser och bland specifika människor.

Men det finns en motsättning i den här utredningen i tron att den kommunala nivån är lika med den lokala nivån. I den svenska samhällsdebatten utmålas den täta centralorten (oftast den urbana tätbebyggda staden som en del av den urbana normen) som ideal och drivkraften i all utveckling i form av tillväxt, innovationer och kulturell och kreativ utveckling. Men tänk om det är i stället är landsbygderna som bär på lösningen för vår tids utmaningar kring kulturell dynamik, bostadsbyggande, resursanvändning och hållbarhet?

Det kräver att kulturen finns på nya arenor, att man aktivt arbetar för att skapa nya arenor som möjliggör nya möten mellan människor mellan kulturutövare och publik/deltagare, mellan kultur och medborgare.

En kulturverksamhet som finns mitt i samhället måste också präglas av att vara angelägen och väcka engagemang hos människor. Kulturens möjligheter att, som det heter i de nationella kulturpolitiska målen, vara ”en utmanande kraft” närmast förutsätter att man arbetar med samtidsfrågor som angår människor här och nu. Det kan vara viktiga dagsaktuella samhällsfrågor och problem såväl som de ständigt aktuella stora eviga frågorna om livet och döden. Men de måste alltid knyta an till det nu och den plats och de människor där kulturen verkar.

För att göra det innebär det att regioner och kommuner som så tydligt präglas av mångfald och mångtydighet, måste ge utrymme för många olika perspektiv, många olika erfarenheter, minnen och synpunkter. Att både spegla och utmana olika gruppers självklarheter, värderingar och villkor. Att bidra till att olika människor möts och får möta andra.

En kulturverksamhet mitt i samhället ska bidra till att vidga vyer och kunna bryta invanda självklarheter, utmana värderingar, och föreställningar. För det krävs mod, frihet och professionalitet, och att man bejakar nya kunskaper och perspektiv

Hur skapar man möjligheter för alla att vara med?

Utredningen vill utveckla samverkan mellan stat, region och i ett utvecklat kultursamhälle nu även inkludera kommunerna. Vi befarar att detta kommer att gynna de stora och medelstora kommunerna som har kapacitet, ekonomi, organisation och förmåga att delta i en sådan modell. Men utesluter många av landets mindre kommuner.

De invändningar mot den nuvarande modellen som beskrivs i betänkandet handlar framför allt om finansiella förväntningar som inte har uppnåtts, exempelvis med anledning av att statens medfinansiering av modellen inte har höjts i samma utsträckning som regioners. Utredningens förslag skapar ökade förväntningar kopplade till kommunala satsningar, gestaltad livsmiljö med mera men ska hanteras inom befintliga ramar. Detta riskerar att öka invändningarna mot modellen.

Angående förslaget om fördelning av statsbidraget så är vi ambivalenta. Vi ser det som värdefullt att kommuner, under vissa förhållanden, har möjlighet att fördela stadsbidrag. Det ökar flexibiliteten i modellen och ger den en ökad möjlighet att, när det så är motiverat, nå ut till invånare även utanför den egna kommunen. Men alla de små kommuner som inte har kompetens, kapacitet och ekonomi att delta gör att denna typ av förslag inte ger en rättvis av fördelningen av kultur i landet. Likasom att många kommuner i storstäderna inte alls satsar på kulturverksamhet utan anser det räcker med den mångfald som redan finns.

Ja till mer horisontell kultursamverkan

Övergången från vertikal kulturstyrning till en mer horisontell kultursamverkan är en utveckling Hela Sverige ser positivt på och som i bästa fall leder till ett ökat engagemang i kommunerna och därigenom främjar förutsättningarna för kultur i hela landet. Hela Sverige stödjer ansatsen kring ett holistiskt kultursamhälle och de olika perspektiv som tas upp, inklusive breddat deltagande, gestaltad livsmiljö, kulturinstitutionen skolan, samt kulturen och funktionshinderpolitiken. Detta ser Hela Sverige som en tvärpolitisk ansats att stärka kulturens roll i samhällsutvecklingen, men vill här betona att det även fortsättningsvis är av yttersta vikt att kulturens egenvärde säkerställs och att kulturpolitiken har en självständig roll.

Hela Sverige är positiv till lagen om samverkan på kulturområdet, men noterar att de kulturpolitiska målen är frånvarande i förslaget till förordning om statsbidrag. Vi föreslår därför att skrivningen från nuvarande förordning om att ”Fördelningen av statsbidraget ska bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås” integreras i den nya förordningen.

Hela Sverige stödjer ansatsen kring ett holistiskt kultursamhälle och de olika perspektiv som tas upp, inklusive breddat deltagande, gestaltad livsmiljö, kulturinstitutionen skolan. Detta ser Hela Sverige som en tvärpolitisk ansats att stärka kulturens roll i samhällsutvecklingen, men vill här betona att det även fortsättningsvis är av yttersta vikt att kulturens egenvärde säkerställs och att kulturpolitiken har en självständig roll.

Hela Sverige ställer sig positiv till att den professionella grunden bibehålls som förutsättning för statsbidrag samt att modellen öppnar upp för inkludering av fler kulturområden.

Se kulturen i civilsamhällets organisationer

På landsbygderna och i våra små kommuner är det i stort övriga civilsamhället som arrangerar kulturarrangemang tillsammans med studieförbunden, oftast på ideell basis. Civilsamhället organiserar landsbygdens kulturliv, där viktiga arrangörer och arenor är de 1 427 bygdegårdar, de 504 folkets hus och parker, de 1 050 hembygdsföreningar och slutligen, de 600 alkoholfria mötesplatser som utgör Våra gårdar². De är alla platser för kultur i alla dess former. Civilsamhället är viktig som arrangör av kultur, men är inte lika delaktig i kultursamverkansmodellen som den offentliga och den professionella kulturen. En anledning till detta är, enligt Ideell Kulturallians, att medlen som fördelas framförallt går till de etablerade kulturinstitutionerna, vilket gör svårt för civilsamhället att delta. Det finns kultur i hela landet, men storstadsregionerna är överfinansierade i förhållande till folkmängd. De större orterna i regionerna får också merparten av de statliga kulturmedlen.

Kulturen i resten av landet arrangeras i stället av civilsamhället, där studieförbunden är viktiga aktörer när det gäller att öka likvärdigheten i tillgång till kultur i landet. Deras totalt 375 000 kulturprogram är fördelade så att det är fler per invånare i landsbygder än i storstäder. Men de senaste åren har Staten kraftigt minskat stödet till folkbildning. Både studieförbunden och Folkhögskolorna har fått en omfattande reducering av statsbidragen och konsekvenserna har blivit att antalet kulturarrangemang har nästan halverats. Och minskningen till studieförbunden kommer att fortsätta de närmaste åren enligt den statliga budgeten. Hela Sverige ska leva anser detta ytterst allvarligt.

---

² Balansrapport 1 Kultur i hela landet. Hela Sverige 2018

Hela Sverige ställer sig positiv till att den professionella grunden bibehålls som förutsättning för statsbidrag samt att modellen öppnar upp för inkludering av fler kulturområden.

Fler möjligheter

Att stadsbidraget i förslaget föreslås kunna fördelas mera brett än i dag öppnar upp för att nya områden kan komma in i modellen. Ett sådant område skulle kunna vara gestaltad livsmiljö, vilket tydligt är en del av det nutida konst- och kulturlandskapet. Det är i sig bra att stadsbidraget kan vara flexibelt och följa samtida behov men det ökar också än mer betydelsen av att Statens kulturråd, med sin kompetens inom konst- och kulturområdet, tydligt håller samman beredningsprocesserna inom stadsbidraget.

Och återigen ett aktivt samarbete hos såväl region som kommuner. Här ska nog också sägas att eftersom den svenska förvaltningsmodellen bygger på organisatoriskt fristående myndigheter som regeringen styr på en övergripande nivå, vilar numera den statliga förvaltningen även på en budgetprocess med rambeslut (det vill säga att utgångspunkten är regeringens bedömning av utrymmet för de offentliga utgifternas utveckling och inte – som det var tidigare – olika verksamheters bedömning av behov och önskemål om resurser). Det här är en utmaning i ett breddat kulturperspektiv och i rollförändringen som föreslås. Den nya samverkansmodellen öppnar visserligen upp för en flexibilitet som förhoppningsvis kan ge möjlighet till fler och olika finansieringslösningar, men där ett ökat ansvar kommer att landa på kommuner och regioner att finna denna lösning.

6. Kommunernas roll

Samverkansmodellen bygger på samverkan och samråd, inte bara mellan stat och region, eller mellan regional och kommunal nivå eller med civilsamhället. Ännu viktigare är det, för att få ut mer kultur till medborgarna, att det blir interkommunal samverkan och samarbete, samarbete mellan civilsamhällets företrädare och en korsbefrukning mellan alla grupper, områden och nivåer. Men det regionala kan spridas från det lokala, kommunala, så att fler kan ta del, fler får vara med och fler får ut mer trots begränsade resurser.

Vi håller med om att samverkan med kommunerna bör och kan vidareutvecklas, men likvärdigheten avseende både produktion av och tillgång till kultur i hela landet försämras när vissa kommuner föreslås få befogenheter som andra kommuner inte får. Förslaget gynnar eventuellt resursstarka kommuner och dess invånare och missgynnar resurssvaga kommuner och dess invånare.

Även om en ökad delaktighet för kommunerna beskrivs i modellen så är det av stor vikt att staten fortsatt kan vara en styrande del av samverkan i sin helhet, för att garantera att utvecklingen sker ”jämligt och rättvist” i Sverige som helhet.

Vi håller med om att samverkan med kommunerna bör och kan vidareutvecklas, men likvärdigheten avseende både produktion av och tillgång till kultur i hela landet försämras när vissa kommuner föreslås få befogenheter som andra kommuner inte får. Förslaget gynnar eventuellt resursstarka kommuner och dess invånare och missgynnar resurssvaga kommuner och dess invånare.

7. Det fria kulturlivet

Risken finns att staten tar ett steg bort från kulturlivet i sin helhet även om den via Statens kulturråd och konstnärsnämnden rätteligen fortsatt bevakar ”den konstnärliga friheten”.

9.0 Nya samverkansformer

Flernivåsamverkan är en förutsättning för att nå de nationella kulturpolitiska målen. Kultursamverkansmodellen har haft ett tydligt fokus på både förvaltning och utveckling av kulturlivet. Vi värnar kultursamverkansmodellen och kraften i samspelet mellan nationella, regionala och kommunala prioriteringar men även på att den första nivån måste komma in i samverkansmodellen – för ett rikt och dynamiskt kulturliv i hela landet.

Ett syfte med utredningen var att se till att modellen i högre utsträckning uppfyller de nationella kulturpolitiska målen, men dessa är till viss del borttagna i förslaget. Hela Sverige anser att det är bättre med en förordning som hänvisar till de nationella målen än en lag som hänvisar till enbart några av målsättningarna. Viktiga områden som barn och unga och kulturarvet blir annars inte synliga i modellen.

Även om en ökad delaktighet för kommunerna beskrivs i modellen så är det av stor vikt att staten fortsatt kan vara en styrande del av samverkan i sin helhet, för att garantera att utvecklingen sker ”jämnt och rättvist” i Sverige som helhet. Det vill säga inte endast till de regioner och kommunsamverkanskluster där resurser av olika slag redan finns. Därför föreslår vi att regeringen beaktar Hela Sveriges önskan att säkra ett rikt kulturliv genom att utveckla en variant av de tidigare riks kulturområdena tillkommer i ny version för att producera och distribuera kultur över hela landet från den minsta ort till

Ersätt kulturplanerna med levande samverkanbeskrivningar. Att ta bort helhetsperspektivet i kulturplanerna och i stället skapa kultursamverkansplaner som endast rör statsbidraget får flera negativa konsekvenser. Det innebär en kortsiktig projektifiering och ger staten sämre överblick över kulturens utveckling i hela landet. Det ger dessutom det offentliga sämre förutsättningar för långsiktigt förändringsarbete i samverkan med det professionella kulturlivet och civilsamhället.

Den demokratiska processen med beslut om kulturplaner i regionfullmäktige är viktig. Om en samverkansplan inte antas politiskt kan inte heller ansvar utkrävas och rollfördelningen blir otydlig. Det blir också svårare för intressenter att både bidra till och reagera på planerna. Transparensen minskar och det blir en ökad risk för att kulturområdet hanteras mer som ett medel för att nå andra politikområdets mål. Förslaget med kultursamverkansplaner innebär en ökad administration hos regionen som i egenskap av ”samverkansingenjör” ska hantera ett levande styrdokument med kontinuerliga krav på dialog. Det innebär även sämre förutsägbarhet och ökad administration för kommunerna och kulturlivet. Arbetet kommer att bli komplext och generera uppgifter som på flera sätt förändrar förutsättningarna att delta. Hela Sverige anser att det behövs en mer strategisk utveckling för att möta kulturområdets utmaningar. Detta kan bland annat uppnås genom att kulturplanerna förlängs tidsmässigt så att de blir lika långa som de regionala utvecklingsstrategierna.

Nya samverkansformer: Hela Sverige tillstyrker behovet av att utveckla kultursamverkansmodellen från flernivåstyrning till flernivåsamverkan. Ur vårt perspektiv har modellen varit en framgångsrik reform som har bidragit till att: - flera konstområden med svag infrastruktur har stärkts, -

kulturpolitiken har stärkts och fått större synlighet, - samverkan mellan kulturpolitiken och andra politikområden har uppmuntrats och förbättrats, - en god dialog och samverkan har vuxit fram mellan staten och regionen samt i hög grad mellan regionen och kommunerna. Samverkan är grunden för kulturverksamheten och en förutsättning för att nå de nationella kulturpolitiska målen.

Förslaget lyfter att etablerade kulturverksamheter än tydligare än idag ska få anslag som bygger på historiska nyckeltal och att utdelningen av dessa kan decentraliseras från staten. Det här förslaget förutsätter att det uttryckligen finns utvecklingsbidrag att söka för att inte drabbas av inlåsningar i modellen. För vem vet vad tiden kräver som historien inte kunnat ta höjd för.

Ett vidgat system för kultursamverkan: Den lag som föreslås har Hela Sverige flera invändningar emot: att de nationella kulturpolitiska målen tagits bort, att kommuner får olika förutsättningar, att kultursamverkansplanerna inte behöver vara politiskt beslutade samt att viktiga begrepp som ”civilsamhället” tagits bort ur formuleringarna.

Ett rikt kulturliv i hela landet Ett syfte med utredningen var att se till att modellen i högre utsträckning uppfyller de nationella kulturpolitiska målen, men dessa är till viss del borttagna i förslaget. Hela Sverige anser att det är bättre med en förordning som hänvisar till de nationella målen än en lag som hänvisar till enbart några av målsättningarna. Viktiga områden som barn och unga och kulturarvet blir annars inte synliga i modellen.

Även kommuner bör kunna omfattas: Hela Sverige håller med om att samverkan med kommunerna bör och kan vidareutvecklas, men likvärdigheten avseende både produktion av, och tillgång till, kultur i hela landet försämras när vissa kommuner föreslås få befogenheter som andra kommuner inte får. Förslaget gynnar troligen resursstarka kommuner och dess invånare och missgynnar resurssvaga kommuner och dess invånare.

Ersätt kulturplanerna med levande samverkanbeskrivningar: Att ta bort helhetsperspektivet i kulturplanerna och i stället skapa kultursamverkansplaner som endast rör statsbidraget får flera negativa konsekvenser. Det innebär en kortsiktig projektifiering och ger staten sämre långsiktig överblick över kulturens utveckling i hela landet. Det ger dessutom det offentliga sämre förutsättningar för långsiktigt förändringsarbete i samverkan med det professionella kulturlivet och civilsamhället. Den demokratiska processen med beslut om kulturplaner i regionfullmäktige och kommunerna är viktiga.

Om en samverkansplan inte antas politiskt kan inte heller ansvar utkrävas och rollfördelningen blir ottydlig. Det blir också svårare för intressenter att både bidra till och reagera på planerna. Transparensen minskar och det blir en ökad risk för att kulturområdet hanteras mer som ett medel för att nå andra politikområdets mål.

Hela Sverige anser att det behövs en mer strategisk utveckling för att möta kulturområdets utmaningar. Detta kan bland annat uppnås genom att kulturplanerna förlängs tidsmässigt så att de blir lika långa som de regionala utvecklingsstrategierna.

9.2 Angående förslaget om utvecklade dialogformer

Förutsättningarna i Sveriges 290 kommuner är mycket olika. Den minsta kommunen har 2 400 invånare medan den största har ca: 1000 000 invånare. I de flesta regioner har vi oftast en stor resursstark kommun ibland ytterligare någon eller några. För att försöka nå en ökad likvärdighet för invånarna, oavsett var de bor, behöver regionerna ta ansvar för att samverka med alla kommunerna.

Inför krav på konstnärlig frihet Konstnärlig frihet är en grundförutsättning i de nationella kulturpolitiska målen: Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Frågan om konstnärlig frihet och armlängds avstånd är grundläggande för all kulturpolitik, oavsett nivå. I betänkandet läggs fokus på konstnärlig frihet i betydelsen kulturellt skapande och kreativa processer och är mer otydlig vad gäller vikten av armlängds avstånd gentemot kulturområden som museer, bibliotek och arkiv. Vi noterar även att förslaget är krav på en dokumentation av hur konstnärlig frihet respekteras, vilken enbart gäller region och kommun, inte staten. Vi ser att detta ökar administrationen utan att säkerställa att målet kring konstnärlig frihet faktiskt uppnås.

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Decentralisera det löpande verksamhetsstödet En schablonmässig fördelning av verksamhetsstöd samtidigt som uppräknigen av de statliga medlen inom kultursamverkansmodellen tas bort, lägger hela ansvaret för kostnadsökningar på regioner och kommuner, verksamheter och till sist invånare och besökare. Den schablonmässiga fördelningen blir i realiteten en årlig urholkning av stödet som drabbar de regionala institutionerna. Den schablonmässiga fördelningen av verksamhetsstöd föreslås grundas på historiska nyckeltal. Detta innebär dels att den institutionella utvecklingen stannar av, dels att man bygger in historiska skevheter. Institutionsinfrastruktur byggs kontinuerligt.

Samlat sektorsbidrag till kommuner och nytt samverkansstöd: Hela Sverige instämmer starkt i förslaget om en kulturpåse, men anser att påsen behöver fördelas till landets samtliga kommuner. Detta då behovet är störst i de mindre kommunerna som har sämre förutsättningar att ansöka om medel. Förslaget behöver utredas ytterligare för att säkerställa både likvärdighet, utveckling och stöd. Utredningen föreslår en modell med fyra typer av stöd mot dagens två: verksamhetsstöd, samverkansstöd, kommunbidrag och utvecklingsbidrag. En ökad fragmentisering i olika typer av stöd ökar administrationen. Uppdelningen i olika potter kräver en mer omfattande samordning, vilket ytterligare kommer att försvåras på grund av otydligheter i roller.

Hela Sverige förstår ambitionen med att vidga begreppen kring konst- och kulturområden, men detta får omfattande konsekvenser. Det är exempelvis stor skillnad på regionala enskilda arkiv och arkiv. Att placera bibliotek tillsammans med arkiv och museum samt särskilja litteratur och läsfrämjande är vi också frågande inför. Det är även oklart vad det innebär att verksamheten ska ske på professionell grund. Vi motsätter oss därför förändringarna i konstområdena, med undantag för tillägget om att statsbidraget får användas för annan verksamhet på kulturområdet, vilket vi tillstyrker

9.5 Utvecklade dialogformer

Det är positivt med en utvecklad politisk dialog. Det finns dock en risk att mindre kommuner inte har möjlighet och resurser att delta i dialogen. Detta behöver säkerställas för att få en reell flernivåsamverkan. Dialogen behöver säkerställa transparens, tydlighet, likvärdighet och genomförbarhet.

9.6 Finansieringsfrågor

Kommuner som har kulturinstitutioner är viktiga för både den regionala och nationella nivån. Det är självklart för regionen att samverka med såväl kulturpolitiskt ambitiösa kommuner som kommuner som inte har samma möjlighet eller vilja. Oavsett var invånarna bor ska de ha likvärdig möjlighet att aktivt delta i kulturlivet. Här har regionerna och de interregionala samarbetena en viktig roll. Särskilt angeläget när principen om en armlängds avstånd är utsatt för diskussioner och kulturens möjligheter att överbrygga den polarisering som idag sker bland annat inom den kulturpolitiska debatten. därför förslaget till utökade befogenheter till vissa kommuner. Vi vill definitivt inte se en uppdelning av landets kommuner i a- och b-kommuner.

Vi delar utredarens uppfattning att det nuvarande systemet med krav på löpande uppföljning är en administrativ börda och den bör ersättas av en reell ansats till kulturpolitiskt bärande utvärderingar. Vi skulle välkomna att stat och region koncentrerar aktiviteterna till att följa beviljade anslag med fokus på att långsiktigt följa effekterna av samverkansarbetet.

10 kultursamhällets reformbehov:

Att öppna för nya konst- och kulturområden. Det är mycket positivt att utredaren vill öppna upp för nya konst- och kulturområden inom kultursamverkansmodellen. Begrepp som relation och relevans, måste vara bärande i en aktiv kulturpolitik – det vill säga utbud, insatser och erbjudande måste bygga på någon form av legitim önskan/identifierat behov hos våra invånare. Det är goda förslag, men en kommande reform måste tillföras nya resurser eller på annat sätt får del av positiv omprioritering i statsanslagen för att den dynamik som utredaren föreslår ska kunna uppstå.

God gestaltad livsmiljö. Det är positivt att de estetiska perspektiven åter kan lyftas fram i plan- och bygglagen för att dessa på ett jämbördigt sätt ska kunna vägas mot andra intressen. Gestaltad livsmiljö (arkitektur, form och design) som lyfts som ett särskilt område och som med fördel bör gå in i modellen behöver åtföljas av nya och/eller omfördelade resurser. Krav på ökad samverkansskyldighet hos statliga myndigheter som i detta fall Boverket, Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet behöver också lyftas fram. När det gäller Boverket och Statens konstråd behövs särskilt samverkansfärdigheterna utvecklas, inte bara visavi den kommunala och regionala nivån utan även inom staten. Struktur och resurs behöver följas åt i exemplet Gestaltad Livsmiljö. Likaså delar vi utredningens syn på arkitekturpolicys betydelse för utvecklingen av vår gestaltade miljö och samtalet kring denna. Vi ser att det är oftast de större kommunerna som kommit långt i arbetet med gestaltad livsmiljö. Att arbeta med nya områden kräver tidsmässiga resurser och kvalificerad kompetens som oftast de mindre kommunerna inte har.

Utredaren ser som en av åtgärder behovet av ett nytt samlat bidrag kommunbidrag kring bibliotek/litteratur, skapande skola och kulturskolor i form av ”kulturpåse”. Det är en välkommen utveckling som rätt hanterat ligger helt i linje med en generell önskan och efterfrågat förenklingsarbete för kommunerna. Hela Sverige ställer sig positivt till detta men vill än en gång markera att detta bör på ett enkelt sätt gälla hela Sveriges samtliga kommuner.

Utredningen konstaterar att dessa ämnen under senare tid nedprioriterats i svensk skola. Slutsatsen är att de estetiska ämnena bör tillmätas större vikt i både grundskolan och gymnasieskolan. Hela Sverige instämmer i skolans kompensatoriska uppdrag för kulturell orientering Utredningen bedömer det som avgörande att det offentliga skolsystemet kan ge alla elever, oavsett bakgrund, en kvalificerad

kulturell orientering. Barn och unga med stark social och ekonomisk bakgrund får ofta detta stöd för den kulturella orienteringen genom hemmet. Här har skolan en starkt kompensatorisk roll för att stötta elever som inte har samma förutsättningar. Olika samhälleliga kulturella satsningar kan bidra till att stötta skolan i dess kompensatoriska uppdrag kring elevers lärande. Estetiska ämnens och kulturens bidrag till skolans demokratiuppdrag. I samhällsdebatten betonas oftast skolans kunskapsuppdrag, att säkerställa att elever får de kunskaper som krävs för fortsatta studier och framtida yrkesliv. Men skolan har också ett demokratiuppdrag.

Genom att säkerställa att elever får tillräckliga kunskaper kan de även vara aktiva samhällsmedborgare som kan axla ett demokratiskt synsätt och bidra till ett fortsatt demokratiskt samhällsbygge. Med hjälp av kulturella upplevelser ökas förmågan att kunna se saker från fler perspektiv vilket vidgar förståelse och tolerans. Det är därför av största vikt att betona skolans betydelse för kulturen och kulturens betydelse för skolan - det är ett ömsesidigt beroende.

Skolan behöver allt stöd den kan få från det övriga samhället i sitt demokratiuppdrag. Kulturen utgör i detta sammanhang en viktig pusselbit. Men för det fordras att resurssvaga kommuner som har långt till regioncentra kompenseras för detta. Musik- och kulturskolor: Sveriges musik- och kulturskolor är landets största barn- och ungdomskulturverksamhet och spelar en viktig roll för barns och ungas kulturutövande. Kulturskoleverksamhet finns i alla kommuner förutom i fyra kommuner. Kulturskolan bör finnas som ett obligatoriskt inslag i hela Sverige.

Föredragande/remissunderlag från Peter Eklund, ledamot riksorganisationen Hela Sverige ska leva

För Hela Sverige ska leva

2024-03-27

Vireda

Irene Oskarsson
Ordförande

Klässbol

Erik A. Eriksson
Ordförande

Hammarstrand

Terese Bengard
Verksamhetschef

HELA SVERIGE.

Tel växel: 010-489 13 50

Stortorget 7, 2 tr

111 29 STOCKHOLM

www.helasverige.se

info@helasverige.se

